

Діана Вікторівна ГРИБОВА

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
E-mail: milka2007-80@mail.ru

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОВОЧІВНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ
ВИРОБНИЦТВА**

Грибова, Д. В. Інноваційний розвиток овочівницької галузі в умовах інтенсифікації виробництва [Текст] / Діана Вікторівна Грибова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 142-145. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Збільшення виробництва овочів, підвищення його економічної ефективності на сучасному етапі, можливі лише на основі інноваційного розвитку галузі. Розвиток овочівництва необхідно в першу чергу орієнтувати на ресурсо- і енергоощадну техніку і технологію. У статті обґрунтовано та розроблено практичні рекомендації щодо інноваційного розвитку овочівницької галузі в умовах інтенсифікації виробництва. Подальший ефективний розвиток овочівництва нерозривно пов'язаний з інвестиціями, без яких неможлива інноваційна діяльність в овочевій галузі, про що переконливо свідчить досвід кращих господарств АР Крим. Як показують дослідження, важливим напрямом інноваційного розвитку виявилось використання насіння сортів і гібридів зарубіжної селекції, яке відзначається вищою окупністю порівняно з вітчизняним. Винятково важливе значення в інноваційному розвитку овочівництва має використання сучасних прогресивних технологій з механізованим збиранням врожаю. Так, використання збирального комплексу врожаю під час вирощування цибулі дає економію матеріально-грошових витрат 3,1 тис. грн./га, скорочує час збирання в шість разів, зменшує трудомісткість процесу (замість 20 осіб працює тільки чотири).

Ключові слова: інновації; розвиток; овочівництво; галузь; інтенсифікація; виробництво; населення; урожайність.

Diana Viktorivna GRYBOVA

PhD in Economics,
Senior Lecturer,
Department of Economics,
Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytskyi
E-mail: milka2007-80@mail.ru

**INNOVATIVE DEVELOPMENT OF VEGETABLE INDUSTRY IN TERMS OF
PRODUCTION INTENSIFICATION**

Abstract

The increase in manufacture of vegetables, increase of its economic efficiency at the present stage can onle become possible on the basis of innovative development of the branch. The development of vegetable growing has to be focused on resource- and energy-saving techniques and technology. The practical recommendations as for the innovative development of vegetable-growing branch in conditions of an intensification of manufacture are grounded in the article. The further effective development of vegetable growing is inextricably related with investments. Without them the innovative activity in vegetable-growing branch becomes impossible. It testifies the experience of the best enterprises of the Crimea. As researches show, the important direction of innovative development has become the use of seeds of grades and hybrids of foreign selection which is marked by the maximum recoupment in comparison with domestic one. The great value in innovative development of vegetable growing has the use of modern progressive technologies with the mechanized harvesting possibilities. So, use of

---

harvest complex of crop during cultivation of onions gives economy of material – monetary expenses of 3,1 thousand grn. / hectare, six times reduces time of cleaning, reduces labor input of process (instead of 20 persons only four work).

Keywords: *innovations; development; vegetable growing; branch; intensification; manufacture; the population; productivity.*

JEL classification: H82

Вступ

Соціальна стабільність у суспільстві значною мірою залежить від формування достатніх за обсягом продовольчих ресурсів, структура яких має бути максимально наближеною до раціональної потреби в продуктах харчування.

У розв'язанні цієї проблеми важливе значення має забезпечення населення якісною і різноманітною овочевою продукцією протягом року. Проте за роки незалежності України в овочівницькій галузі відбулися негативні зміни, які унеможливили виробництво і постачання овочів у достатній кількості та асортименті.

Однією з причин такого стану є висока собівартість виробництва овочів унаслідок технологічної відсталості галузі, крім того овочівництво залишається однією з найбільш трудомістких галузей сільського господарства, що обумовлює низький рівень його економічної ефективності.

Занадто низька урожайність овочевих культур також не сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва овочів. Сукупність перелічених та інших проблем галузевого розвитку актуалізує наукові дослідження щодо розробки засад інноваційного розвитку овочівницької галузі в сучасних умовах.

Питання підвищення економічної ефективності овочевого виробництва знайшли своє втілення в наукових працях В. Я. Амбросова, В. І. Бойка, В. М. Гризенкова, З. І. Гризенкової, В. І. Криворучка, О. І. Лебединської, П. М. Макаренка, В. О. Муковоза, В. В. Писаренка, В. П. Рудь, Н. І. Строченко, В. Й. Шияна та ін. Проте проблема ефективності виробництва овочів у сучасних умовах залишається недостатньо розкритою, що і підтверджує актуальність і практичну значущість дослідження.

Мета та завдання статті

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку овочівницької галузі в умовах інтенсифікації виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження

Овочівництво є специфічною галуззю, яка має такі особливості: овочі вирощуються у відкритому і закритому ґрунті; великий набір вирощуваних культур (більше 100), для кожної з яких властива особлива агротехніка; утруднена механізація окремих виробничих процесів, що вимагає значних затрат ручної праці; потреба в працівниках певної кваліфікації та відповідній техніці, що зумовлює високі сумарні витрати.

Головним напрямом збільшення виробництва продукції овочівництва і підвищення його економічної ефективності на нинішньому етапі є подальша інтенсифікація виробництва. Для характеристики рівня інтенсивності овочівництва відкритого ґрунту використовуються показники, які містять відомості про вкладення засобів виробництва і праці з розрахунку на одиницю земельної площі.

Визначення рівня інтенсивності овочівництва відкритого ґрунту за розміром поточних виробничих витрат на 1 га посіву овочевих культур є методично не зовсім правильним, оскільки овочева галузь містить велику кількість культур, які відрізняються технологією їх вирощування. Тому загальний розмір виробничих витрат на 1 га посіву овочевих культур буде залежати від їх структури, від неї залежатиме також середня врожайність овочевих культур і собівартість овочевої продукції.

Інтенсифікація овочівництва закритого ґрунту – це процес зростання раціональних вкладень засобів виробництва і праці з розрахунку на одиницю інвентарної площі теплиць за рахунок використання більш досконалого механізму господарювання з метою збільшення обсягу виробництва продукції, підвищення її якості та зниження собівартості.

Рівень ефективності виробництва галузі характеризують такі важливі економічні показники, як валовий дохід, рівень рентабельності, норма прибутку, але для овочівництва на сучасному етапі доцільним є введення нового показника – окупності енергетичних витрат, який розраховується як відношення суми виручки від реалізації овочевої продукції до суми вартості використаних енерговитрат.

Показник окупності енергетичних витрат не можна протиставляти іншим, він є доповнювальним і необхідним у зв'язку з тим, що в умовах кризи, дефіциту енергетичних ресурсів виникає необхідність оцінювати ефективність виробництва овочів з урахуванням енергетичних витрат [2, с. 95].

Збільшення виробництва овочів, підвищення його економічної ефективності на сучасному етапі, можливі лише на основі інноваційного розвитку галузі. Розвиток овочівництва необхідно орієнтувати насамперед на ресурсо- і енергоощадну техніку і технологію.

На економічну ефективність овочевого виробництва значною мірою впливає рівень сформованості і функціонування ринку овочевої продукції, який в АР Крим розвивається динамічно. За останні п'ять маркетингових років (2007/08-2011/12) у республіці зростає загальна пропозиція овочів, яка забезпечується власним виробництвом, підвищився загальний попит на овочеву продукцію, водночас дещо зменшився внутрішній попит.

Цінова ситуація на міських ринках м. Сімферополя за 2007-2012 рр. характеризується чіткою тенденцією зростання цін на овочі, про що свідчить вирівнювання їх динаміки за рівнянням прямої.

Овочівництво, на відміну від багатьох інших галузей сільського господарства, забезпечує більш стабільне споживання овочевої продукції з розрахунку на душу населення за досліджуваний період (1990-2012 рр.). Аналіз виробництва і споживання овочів в Україні і АР Крим показав, що їх середньодушове виробництво і споживання зростають. Проте частка спожитих овочів у кількості вироблених як загалом по країні, так і в регіоні, має тенденцію до зменшення. Низьким залишається показник споживання відносно вироблених овочів, особливо в АР Крим.

Кількість вироблених овочів на душу населення за 1995-2012 рр. поки є нижчою за норму споживання, що підкреслює необхідність нарощування обсягів виробництва продукції. У результаті вирішення лінійної багатофакторної економетричної моделі залежності споживання овочів від досліджуваних факторів за областями України визначено, що найбільш суттєвими факторами, що впливають на його рівень, є обсяги виробництва овочів, доходи населення з розрахунку на 1 особу і ціна реалізації 1 кг овочів. На частку цих факторів припадає, відповідно 56,0, 34,1 і 4,0 % загальної варіації рівня споживання. Вплив таких факторів як середньомісячна заробітна плата і витрати населення з розрахунку на 1 особу є несуттєвими і слабкими.

Структура виробництва овочів на душу населення різко коливається за роками (1990-2012 рр.). Так, частка огірків щорічно змінювалась від 5,3 до 14,5%, томатів – від 15,4 до 31,6 %, буряків столових – від 2,4 до 11,1 %. Безумовно, така структура виробництва овочевої продукції не дозволяє дотримуватись рекомендованої норми їх споживання.

Дослідження переконливо показують переваги великих виробників овочів перед дрібними. Групування сільськогосподарських підприємств АР Крим, що займаються овочівництвом, за розміром площ овочевих культур показало, що в третій групі господарств із середньою площею посіву (посадки) понад 42,0 га, рентабельність галузі становила 53,0 %, а в першій групі, при площі посіву (посадки) до 3,0 га – галузь була збитковою. Отже, основним вітчизняним виробником овочів в Україні у майбутньому повинні стати великі сільськогосподарські підприємства різних форм власності.

Сьогодні досягти високої ефективності овочівництва без інвестицій і активної інноваційної діяльності на цій основі практично неможливо. Одним із найбільш ефективних напрямів інноваційної діяльності в овочівництві є впровадження у виробництво високоякісних сортів і гібридів овочевих культур, серед яких важливе значення мають сорти і гібриди зарубіжної селекції.

За врожайністю і виходом продукції в грошовому обчисленні на одиницю вартості насіння зарубіжні сорти і гібриди значно перевищують насіння вітчизняної селекції. Так, голландський посівний матеріал забезпечує вихід продукції з 1 га капусти на суму 99,4 тис. грн, томатів – на 121,3 і перцю – на 91, 1 тис. грн. Водночас при застосуванні насіння вітчизняної селекції вихід продукції з 1 га (за цінами реалізації) становив: капусти – 34,6 тис. грн., томатів – 25,6 тис. грн., перцю – 31,2 тис. грн. Окупність насіння вітчизняної селекції, порівняно із голландським, також була нижчою.

Важливим напрямом інноваційного розвитку овочівництва є зрошення овочевих культур, які є досить вологолюбними. У структурі сільськогосподарського виробництва України провідне місце за показниками економічної ефективності і екологічної безпеки займає краплине зрошення. Більш економічно вигідно застосовувати не іригацію (звичайне зрошення), а одночасно зі зрошенням подавати розчин добрив, здійснюючи цим точне дозування і контроль надходження усіх поживних речовин.

Овочеві культури неоднаково окупили додаткові сумарні вкладення, пов'язані зі зрошенням. Найбільший вихід додаткового прибутку з розрахунку на 1 грн. щорічних сумарних додаткових витрат, пов'язаних зі зрошенням, дають столові буряки (5,19 грн.) і томати – (4,64 грн.).

Особлива увага повинна звертатись на такий важливий напрям інноваційного розвитку овочівництва, як використання сучасних овочесховищ європейського зразка з автоматизованим режимом зберігання овочевої продукції, а також якості збереження урожаю. Ні в якому разі не можна

допускати ушкодження овочів під час збирання, транспортування та закладання на збереження. Виконання цих умов є запорукою успішного збереження врожаю.

Найбільш трудомісткий процес під час виробництва овочів – збирання – повинен бути найбільш механізованим. Цибулезбиральний комплекс Keulmas (Голландія), у який входять: машина для обрізання стебел, машина для підкопування та збирання у валки, машина для підбору цибулі на ріпку з валків, є досить ефективним. Витрати на збирання 1 га дорівнюють 480 грн. Якщо збирати цибулю без використання цього комплексу, то витрати значно збільшуються: підкопування цибулі – 253 грн/га, збирання цибулі на ріпку вручну – 2000 грн (20 осіб за зміну вибирають 30 т продукції на площі 0,7 га). Загальні затрати на 1 га становлять 3586 грн. Використання цибулезбирального комплексу дає економію матеріально-грошових витрат (3116 грн на 1 га), скорочує час збирання у шість разів, зменшує трудомісткість процесу (замість 20 працює тільки чотири особи).

Використовуючи під час збирання врожаю новітню техніку і закладаючи вирощений врожай в обладнані овочесховища на збереження, щоб потім реалізувати овочеву продукцію за найвищими цінами, підприємства підвищують економічну ефективність виробництва овочів.

У системі заходів, спрямованих на підвищення економічної ефективності як сільського господарства загалом, так і окремих галузей, зокрема овочівництва, важливе місце належить поглибленню спеціалізації сільськогосподарського виробництва [3].

З метою дослідження та обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності овочівництва на основі поглиблення спеціалізації нами було побудовано економіко-математичну модель розвитку господарства з трьома основними галузями: зерновим виробництвом, овочівництвом і молочним скотарством.

Згідно з оптимальним розв'язанням задачі в структурі посівів нами пропонується: збільшити площу посіву під овочевими культурами до 100 га (проти 25 га фактичних), основними серед яких будуть томати (48 га), капуста (17 га), огірки та столова морква (по 13 га). Рівень рентабельності овочівництва при цьому може становити 96,4 %, зернового виробництва – 57,4 %, а рослинництва загалом – 71,7 %.

Висновки та перспективи подальших розвідок

1. Подальший ефективний розвиток овочівництва нерозривно пов'язаний з інвестиціями, без яких неможлива інноваційна діяльність в овочевій галузі, про що переконливо свідчить досвід кращих господарств АР Крим. Як показують дослідження, важливим напрямом інноваційного розвитку виявилось використання насіння сортів і гібридів зарубіжної селекції, яке відзначається вищою окупністю порівняно з вітчизняним.

2. Винятково важливе значення в інноваційному розвитку овочівництва має використання сучасних прогресивних технологій з механізованим збиранням врожаю. Так, використання збирального комплексу врожаю під час вирощування цибулі дає економію матеріально-грошових витрат 3,1 тис. грн/га, скорочує час збирання в шість разів, зменшує трудомісткість процесу (замість 20 осіб працює тільки чотири).

Список літератури

1. Андрусак, Н. О. Сучасний стан виробництва і збуту овочів / Н. О. Андрусак // Зб. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – 2004. – Вип. 58. – С. 459-464.
2. Рудь, В. П. Особливості концентрації та спеціалізації в овочівництві / В. П. Рудь // Економіка АПК. – 2001. – №5. – С. 94-99.
3. Трачова, Д. М. Проблеми ефективності виробництва овочів закритого ґрунту / Д. М. Трачова // Вісник ХНТУСГ. – 2004. – №32. – С. 257-260.
4. Улянич, К. Ф. Органічне сільське господарство – дорога до підвищення конкурентоздатності овочевих підприємств України / К. Ф. Улянич // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2009. – С. 45-47.

References

1. Andrusiak, N. O. (2004). Suchasnyi stan vyrobnytstva i zbutu ovochiv. Zb. nauk. prats Umanskooho derzhavnoho ahrarnoho universytetu, 58, 459-464.
2. Rud, V. P. (2001). Osoblyvosti kontsentratsii ta spetsializatsii v ovochivnytstvi. Ekonomika APK, 5, 94-99.
3. Trachova, D. M. (2004). Problemy efektyvnosti vyrobnytstva ovochiv zakrytoho gruntu. Visnyk KhNTUSH, 32, 257-260.
4. Ulianych, K. F. (2009). Orhanichne silske hospodarstvo – doroha do pidvyshchennia konkurentozdatnosti ovochevykh pidpriemstv Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats Podil'skoho derzhavnoho ahrarno-tekhnichnoho universytetu, 45-47.

Стаття надійшла до редакції 5.12.2014 р.